

het recht van antwoord

leo neels

In België hoort het recht van antwoord traditioneel bij de pers: zoals men een grote persvrijheid vanzelfsprekend acht, neemt men tevens aan dat het vanzelfsprekend is dat diegenen die in de pers worden vernoemd, over een repliekrecht beschikken. Naast de onbeperkte vrijheid van de pers om gelijk wie in haar kolommen te noemen, staat het recht voor al wie werd genoemd of aangeduid, om, naar aanleiding daarvan, te «antwoorden».

Reeds de eerste Belgische perswet van 20 juli 1831 regelde het recht van antwoord; zij werd op dit punt vervangen door de wet van 23 juni 1961, die op haar beurt werd aangevuld door de wet van 4 maart 1977.

Alle natuurlijke personen of rechtspersonen beschikken over het recht van antwoord; hoewel deze tekst de zgn. feitelijke verenigingen schijnt uit te sluiten, kan misschien toch wel worden gedacht dat zij hetzelfde recht hebben. Men neemt evenwel veel moeilijker aan dat zij ook in rechte hun recht zouden kunnen afdwingen, indien nodig. Het volstaat dat men in een periodiek geschrift bij name is genoemd of impliciet is aangewezen. Periodiek wordt

ruim opgevat; zelfs een jaarboek wordt als zodanig opgevat, en natuurlijk kranten, weekbladen enz. Boeken in de strikte zin van het woord vallen er buiten.

Het volstaat tevens dat men is genoemd of impliciet aangeduid; men moet niet zijn aangevallen, en men is evenmin verplicht iets te weerleggen, te ontkennen of recht te zetten. Men heeft zelfs reeds aanvaard dat men aan lofbetuigingen nog wat kan toevoegen via het recht van antwoord.

Daarmee is tevens aangegeven dat de oude opvatting, volgens dewelke het recht van antwoord een recht van verdediging was, geheel is verlaten. Het is een eigen zelfstandig recht, dat weliswaar pas ontstaat zodra men is genoemd in een periodiek, maar dat niet wordt geconditioneerd door de tendens van het artikel waarin de vernoeming voorkomt.

Alléén degene die het recht uitoefent, oordeelt over de opportuniteit van het antwoord. De rechtspraak vergt wel dat het een antwoord moet zijn «in de gewone betekenis van het woord», maar veel verduidelijking heeft zulks niet gebracht. Gezien men zelfs aanneemt dat degene die zijn recht van antwoord

benut, een persoonlijkheidsrecht uitoefent, past alleszins een zeer grote terughoudendheid van de redactie om het antwoord te beoordelen of te evalueren. In feite komt dit haar niet toe.

Zoals gezegd, geeft élke vermelding in de pers aanleiding tot het uitoefenen van het recht van antwoord. Hieraan heeft de wet toch één beperking gesteld. Indien het oorspronkelijk artikel wetenschappelijke, artistieke of letterkundige kritiek omvat, levert dit slechts een recht van antwoord op indien het antwoord ten doel heeft een zakelijk element recht te zetten of een aantasting van de eer af te weren. In die gevallen is dus de inhoud van het antwoord wél beperkt. Omdat het gaat om uitzonderingsgevallen, worden zij beperkend geïnterpreteerd. Zo heeft de rechtspraak niet aanvaard dat een damesweekblad voorhield dat een artikel als wetenschappelijke kritiek werd voorgesteld, terwijl dezelfde kwalifikatie ook reeds werd ontzegt aan een blad van een verbruikersorganisatie waarin vergelijkende waarentests werden gepubliceerd.

Het recht van antwoord moet worden uitgeoefend binnen drie maanden, door een aangetekend schrijven, te richten

aan het kantoor van het blad. Indien het aan de wettelijke voorwaarden beantwoordt, moet het worden afgedrukt «in het eerste nummer dat verschijnt na afloop van een termijn van twee vrije dagen, die ingaat op de dag waarop het antwoord ten kantore van het periodiek geschrift werd ingediend». Tegenover de relatief lange termijn om het recht uit te oefenen, staat derhalve een zeer korte termijn voor de redactie om uit te maken of men verplicht is het te publiceren. Immers, alleen de redactie kan dan in werkelijkheid nagaan of de wettelijke vereisten vervuld zijn, naar vorm en inhoud. En vermits zij in de regel liever zélf haar kolommen vult, dan deze te laten vullen, zal men vaak op zoek gaan naar middelen om het antwoord niet te plaatsen. De rechtspraak is op dit punt veel-er strikt, en gaat uit van de primaire plicht voor de redactie om zich aan de wet te houden. Zo werd zelfs geoordeeld dat het feit dat een weekblad al geheel was gedrukt op het ogenblik dat het antwoord nog binnenkwam, niet verhinderde dat het toch had moeten worden gepubliceerd, ook al zou dat belangrijke bijkomende kosten hebben meegebracht.

Het recht van antwoord moet aan de volgende formele eisen beantwoorden:

- uitgaan van een natuurlijke of rechtspersoon;
- die genoemd is of impliciet is aangeduid;
- binnen drie maanden;
- gericht aan het kantoor van het blad;
- max. 1000 lettertekens (=minimum), of het dubbel van de ruimte (ook in letter- en leestekens uitgeteld) die werd ingenomen door het oorspronkelijk artikel; ook deze vereiste is van zéér strikte interpretatie,
- nauwkeurige opgave van de teksten, vermeldingen, of aanhalingen waarop het antwoord betrekking heeft;
- in dezelfde taal zijn opgesteld als die van het periodiek geschrift.

De beoordeling van deze formele eisen is vrij gemakkelijk, en stelt geen grote problemen. Men kan er wel op wijzen dat de berekeningsnorm, die bestaat uit de letter- en leestekens, wél uitermate vervelend is.

- Moeilijker liggen de inhoudelijke eisen:
- bij wetenschappelijke... kritiek is de inhoud beperkt, zoals beschreven;
 - het moet een «antwoord» zijn «in de

gebruikelijke betekenis van het woord»;

- het moet in onmiddellijk verband staan met de bestreden tekst. Dit stelt een probleem, omdat men hieruit vaak probeert af te leiden dat het antwoord een weerlegging zou moeten zijn van de bestreden tekst, of uit niet méér zou mogen bestaan dan een rechtzetting. Zulke interpretatie is duidelijk foutief. Het verband wordt in de eerste plaats beoordeeld door degene die antwoordt, en niet door de redactie. Deze vereiste kan er niet toe leiden eisen te stellen aan de stijl of het niveau van het antwoord. Wie op een platvloers artikel antwoordt, kan niet gedwongen worden dat op een even platvloerse wijze te doen, en een intellectualistisch artikel kan perfect worden beantwoord met een dom recht van antwoord. Naar mijn mening volstaat het dat de thema's van het oorspronkelijk artikel en van het antwoord samenvallen of dicht bij elkaar liggen; er kan perfect verschil zijn in de wijze waarop zij in het artikel en het antwoord worden behandeld.
- Het mag niet beledigend zijn of in strijd met de wetten of de goede zeden. Wat het beledigend karakter betreft, moet worden aangemerkt dat de rechtspraak van de redacties verwacht dat zij niet al te lichtgeraakt zouden zijn: een repliek op dezelfde toon als zij hebben aangewend, kunnen zij niet weigeren te plaatsen.
- Men mag in het antwoord niet zonder noodzaak derden in de zaak betrekken. Derden zijn personen die niet werden genoemd in het oorspronkelijk artikel. Degene die antwoordt, oordeelt of hij een derde moet noemen om nuttig te kunnen antwoorden. Vaak wordt echter de vermelding van enige derde aangegrepen om het antwoord te weigeren. Er is zelfs een arrest bekend, dat de vermelding van «Jesus Christus» voldoende acht om het antwoord te weigeren.

De redactie, die over beperkte tijd beschikt om zich te beraden, staat voor een epineus probleem: haar houding zou in werkelijkheid moeten zijn om, ruiterlijk, de antwoorden op te nemen: dat is immers de strekking van de wet. Maar vaak voelt zij zich gecounterd, en zoekt men motieven om het antwoord niet te moeten plaatsen. Dit heeft geleid tot een soms wonderlijke jurisprudentie.

Het antwoord moet, indien het conform is, geplaatst worden: in zijn geheel, in dezelfde lettertekens als het oorspronkelijk artikel, en zonder tussenvoeging. De bijna gebruikelijk geworden «nota van de redactie» is, volgens de strekking der wet wel enigszins misplaatst...

Overtredingen zijn strafrechtelijk, met boetes, gesanctioneerd; het misdrijf verjaart echter binnen drie maanden, hetgeen erg snel is. Men doet er derhalve goed aan ofwél klacht neer te leggen met burgerlijke partijstelling, of, beter nog, een rechtstreekse dagvaarding uit te brengen.

Ten aanzien van audiovisuele middelen bestaat ook het recht tot antwoord; dit geeft echter geen toegang tot de micro of het scherm. Het antwoord is hier altijd beperkt tot rechtzetting van onjuiste feiten, of tot het afweren van aantastingen van de eer. Men heeft slechts één maand om het antwoord te vorderen. De tekst mag 4500 typografische tekens omvatten, of moet in max. 3 minuten kunnen gelezen worden. Voor het overige gelden dezelfde eisen als t.a.v. periodieke geschriften. Desgevallend kan reeds eerder spontaan een bevredigende rechtzetting zijn geschied, en dan vervalt de grond tot antwoord; over de ingezonden tekst kan ook overleg worden gepleegd, omdat hij moet worden «aanvaard». Indien geen akkoord bestaat, kan een beroep worden gedaan op de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg.

Een eigenaardige bepaling is de volgende. Uitzendingen door derden (de gastprogramma's of de zendgemachtigde verenigingen) geven géén aanleiding tot recht van antwoord. Men weet dat deze uitzendingen tot 50 % van de zendtijd van de B.R.T.-Nieuwsdienst kunnen omvatten, en dus steeds belangrijker zijn geworden qua omvang. Men weet ook dat de informatieve uitzendingen van de B.R.T. zélf aan een objectiviteitsverplichting zijn onderworpen. Welnu, dié uitzendingen zijn vatbaar voor uitoefening van een recht tot antwoord, terwijl de uitzendingen van de «zendgemachtigden» natuurlijk bij definitie gebonden, subjectief en eenzijdig zijn, en géén aanleiding geven tot recht van antwoord.

Dit is, samen met verscheidene andere, toch een aangelegenheid die zou moeten worden gewijzigd.